

אגדת ה'יום

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד, סביב הדף היומי >> ל ניסן - ו אייר >> קידושין נח-סד

חכמים – מחלוקת ושלוש (2)

רב גידל התעניין בקניית קרקע.
הלך רבי אבא וקנה אותה.
הלך רב גידל, וקבל על רבי אבא בפני רבי זירא.
הלך רבי זירא וקבל עליו בפני רבי יצחק נפחא.
השיב לו רבי יצחק נפחא: המתן עד שיבוא אלינו ברגל הקרוב
(כפי המנהג להקביל את פני הרב בשלושת הרגלים).
כשעלה רבי אבא, פגש אותו רבי יצחק ושאל אותו: עני
המתעניין במאפה שנקרא חררה, ובא אחר ולקח אותה ממנו,
מה דינו?
השיב לו רבי אבא: נקרא רשע.
שאל אותו רבי יצחק: אז למה כבודו עשה כך?
אמר לו רבי אבא: לא ידעתי.
אמר רבי יצחק: אם כן, עכשיו תן לו את הקרקע.
השיב רבי אבא: למכור - לא אמכור, כיוון שזו הקרקע הראשונה
שלי, ואין זה סימן טוב למכור קרקע ראשונה. אם הוא רוצה
אותה במתנה, שייקח.
רב גידל לא נכנס לקרקע, שכתוב: "שונא מתנות יחיה" (הוא לא
רצה קרקע שניתנה לו במתנה);
רבי אבא לא נכנס לקרקע, מכיוון שר גידל התעניין בה;
לא חכם זה נכנס אליה ולא חכם זה נכנס אליה, ונקראה: "קרקע
החכמים" (רש"י: הפקר לתלמידים)

שאלות, כיוונים ונקודות למחשבה

מי צדק בטענתו? רב גידל? רבי אבא? שניהם?

למה היה חשוב לרב גידל לא לקבל מתנות, ולמה היה
חשוב לרבי אבא להתעקש על דבר שהוא רק "סימן טוב"?

האם הסיום - מצב שבו אף אחד מהצדדים אינו נכנס
לקרקע - הוא מצב חיובי או שלילי?

אגדה אחת בשבוע: קידושין נט א

רב גידל הוה מהפיק ביה היא ארעא,
אזיל רבי אבא זבנה.
אזל רב גידל קבליה לרבי זירא.
אזל רבי זירא וקבליה לרבי יצחק נפחא.
אמר לו: המתן עד שיעלה אצלנו לרגל.
פי סליק, אשכחיה, אמר לו: עני המהפך בחררה
ובא אחר ונטלה הימנו, מאי?
אמר לו: נקרא רשע.
ואלא מר, מאי טעמא עביד הכי?
אמר לו: לא הוה ידענא.
השתא נמי, ניתבה ניהליה מר.
אמר ליה: זבוני, לא מזבינא לה, דארעא קמיתא
היא, ולא מסמנא מלתא; אי בעי לה במתנה,
נישקלה.
רב גידל לא נחית לה, דכתיב: (משלי טו) "ושונא
מתנת יחיה";
רבי אבא לא נחית לה, משום דהפיק ביה רב
גידל;
לא מר נחית לה ולא מר נחית לה, ומתקריא:
'ארעא דרבנן'.

אגדה היום

עקרונות, ויתור ועסקאות נדל"ן | העמקה בסוסייה

ההבדל בינינו ובין יהודי תקופת התנאים והאמוראים, או לפחות אחד ההבדלים, הוא שאנחנו פוגשים את החכמים רק בבית המדרש. שם הם מתגלים בשיא טהרתם וקדושתם. אך כיצד נראו חכמינו בדרך לקופה בסופר? כיצד הם נראו בתור בבנק? אנו מתבוננים ביחסי השלום ביניהם תוך כדי לימוד התורה, נדהמים ומתאבלים כאשר הם אינם נוהגים כבוד זה בזה, אבל מה קורה כאשר מתנהל ביניהם ויכוח בענייני עסקים? באגדה שלפנינו, חז"ל נותנים לנו הצצה לעסקת נדל"ן שהיו מעורבים בה שני אמוראים, ומאפשרת לנו ללמוד מההתנהלות שלהם זה כלפי זה במחלוקת הנוגעת לכיס הפרטי.

המקרה הוא פשוט: שני אמוראים היו מעוניינים בקרקע אחת. רב גידל התעניין בה, ורבי אבא הקדים אותו וקנה אותה. לפי דבריו בהמשך האגדה, הוא עשה זאת בתום מבלי לדעת על התעניינותו של רב גידל. מבחינה משפטית-הלכתית כנראה הדין היה עם רבי אבא, אולם רב גידל נפגע מהעסקה שנשללה ממנו, והחליט לטפל בעניין דרך מתווכים. הוא פנה לרבי זירא, רבי זירא פנה לרבי יצחק נפחא, רבי יצחק המתין לבואו של רבי אבא בחג ואז הוכיח אותו בעדינות על מעשהו. הציג את עצמו כשואל שאלה תמימה – מה הדין במקרה של עני שהתעניין במאכל שמצא, ובא אדם אחר ולקח אותו. רבי אבא פסק שהוא רשע, ואז גילה לו רבי יצחק נפחא שזה בדיוק מה שהוא עצמו עשה לרב גידל. רבי אבא הצטער, ורבי יצחק ציפה שבזה הסיפור יסתיים, אך עדיין לא הושגה הסכמה: רבי אבא לא רצה למכור את הקרקע מטעמי מזל – אין זה סימן טוב למכור את הכנס הראשון שקונים, ואילו רב גידל לא הסכים לקבל ממנו את הקרקע חנם מסיבה עקרונית – התנגדות לקבל מתנות. בסופו של דבר איש מהם לא לקח את הקרקע, ולפחות לפי הפרשנים (רש"י, תוספות ועוד) היא הופקרה לתלמידי החכמים.

אפשר לצאת מאגדה זו, כמו מהרבה אגדות אחרות, עם שני מסרים הפוכים: מעריך וביקורתי. אפשר להתבונן באצילות של שני האמוראים, שכל אחד מהם ויתר על נכס שלם מטעמי מוסר ויושר. שניהם היו יכולים להתעקש שהקרקע מגיעה להם – מצד הדין הקרקע הייתה שייכת לרבי אבא, ומצד המוסר וההגינות היא הגיעה לרב גידל – אך שניהם החליטו לוותר עליה. לשניהם מצטרפים גם שני המתווכים שבדרך, ובפרט רבי יצחק נפחא שנקט בסבלנות ובעדינות כדי להשכין שלום בין החכמים.

מצד שני, אם בסופו של דבר שני החכמים נשארו בלי כלום, אולי הייתה כאן טעות כלשהי? אולי גם אי-ההסכמה של כל אחד לקחת את הקרקע, מסיבות שאולי אינן ענייניות מספיק, נחשבת לעקשנות מיותרת? עמידה של כל אחד על עקרונותיו במקום להגיע לפשרה הוגנת והגיונית?

פרשנות זו אפשרית, אך נראה ששתי המילים האחרונות מטות את הכף לכיוון הפרשנות הראשונה. לכאורה שתי העסקאות נפלו, שני הצדדים הפסידו, על אף הנסיונות – הם לא הצליחו להגיע לעמק השווה (חשוב לציין שהשאלה לא הייתה הלכתית אלא שאלה של מוסר והגינות, ודווקא היציאה מהמערכת הפורמלית למערכות שיקולים אחרות הולידה מצב בלתי ניתן לפיתרון). אבל כל החכמים הרוויחו מזה. מוויתור, הגינות וכבוד הדדי יוצאת ברכה, ואם לא בטווח הישיר והמידי – בטווח העקיף יותר. היה אפשר לקרוא לקרקע סתם "הפקר", אך הביטוי "ארעא דרבנן" רומז כי כך נראה נכס נדל"ני של חכמים, כזה שמתרכזים סביבו לא ויכוחים אלא ערכים.

ומי יודע, אולי המילה "רבנן" רומזת לרב גידל ורבי אבא עצמם, שהפסידו נכס בעולם הזה, אך הקרקע נקראת על שם שניהם בתלמוד הנצח.